

Нүхэр Л. И. БРЕЖНЕВЭЙ хэлэн элдхэлэй үргэлжэлэл

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууега дайны үедхи фронт болон тылгой ройнуудай олонинь бүхы дэлхэйдэ элдөөжэ. Бэлэ героинуудыг сугтаа ажа хайн полкынхидын, нутагай хидын мэдээд. Харин олон миллион хүнүүдэй нэрэнүүд урган нинтэ зондо ушөө мэдэгдэж болоодуй. Тэднэй зариминийн байдалаа унаа, зариминийн мүнөө амиды мэнэ ажал худалдара эрхилжэ байгад. Даруу хайхан зантай, эгээлэй эдэ хүнүүд жэшээлэшгүй эрэлхэг зориг, үхэлөө айгагүй ябадал, оюун ухаа, хүбэлгэн ухамай ябадал, илхэд тэжэ нутаршагүй зориг харуулаа. Өлөтэй хайхан хүнэй гайхамшаг шэнжэ шарны харуулаа шэмэг гой үгэнүүд дэлхэй дээрэ хэлэ-хэй, би мэдэнгүйб. Гэбшье эдэ бүхы үгэ бүхэннэ совет хүн бүхэн тухша, солдат, партизот, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууега дайны эсрэгшэ бүхэн тухша хэлэмээр лэ!

Фашистуудтай дайлагдаха үедөө эрэлхэг зориг, баатаршлага харууланайгаа тусга 7 миллион совет сэрэгшэ Советска Союзай орет, мэдэлхүүдээр шагнагдахтай. 11 мянган хүн Советска Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Александр Матросовый, Николай Гастеллер, Юрий Смирновый, Василий Зайцевый, Александр Покрышкиный, Иван Ковалевый, Алексей Маресьевый болон бусад олон хүнүүдэй мүүшэгүй гайхамшаг баатаршлагауудыг хэн хананагүйб. Рейхстаг дээрэ илалтын туг нахисуулан Михаил Егоровый, Мелитон Кантарин, Константин Самсоновый алдартуу нарануудыг хэн мэдэхгүйб. Генерал Дмитрий Михайлович Карбышевый, полк Муса Джалиловый, манай оройн хидын саана фаншизма эсэргүүтэ хэлэйн тэмээлэй геройнууд болохо Федор Полетаевый, Василий Ногорый, Мехти Гусейн-Задеинэй нэрэнүүд совет хүнэй нутагшагүй хүсэл зориг, тэмээлэй хатуу сэдхэлэй хүлдэ жэшээ болон холдоо ханардаха.

Дайны галаар хүрээлэгдэнхэй, урагша долболон ороноо дайсангай ара талаа аяр хол улаан баатарлыг Брестын харам олон нэгэншэ туршада удаа дараалан дайсаншэ тулалдаха ургалгадан юм. Тараншэ хамгаалга — олонингээрэ баатаршала гаргалгын, бата тэсөөрлэйтэй, эрэлхэг зоригтой байгын эрчим жэшээ боложо, совет солдатууд баатарлыг хусыг бүхы дэлхэйдэ харуулаа. Энэ онсо гайхамшаг баатаршала тухай дурсхалыг мунхалын, Брестын харамд «Харам-Герой» гэсэн нэрэ зэргэ олгохо, Лениний орден, «Алтан орд» медаль баруулагдаха гэсэн шийдвэрэй гаргалтаа.

Брестын харамыг хамгаалагда хабдадсаган, мүнөө элүүр мэндэ байгаа бүхы хүнүүдэй үлэл зүрхэнэй амаршагда хүрэнгэбл! Тус харамыг хамгаалгын байдалтай үедэ наба баргашалтай ариун дулиага эрхөөл марталдахагүй!

Эдэ баатарнуудай шэн зоригтэ тэмээлэйн совет хүнүүдэй ариун хидын ёно зашалай ба патриотизмын бодото бөлөжэ болно. Эзэнэй нэрэ хүндэ, алдар солонь мандаг лэ, нүхэдүүд!

Бүхы туралы ба ялзын сэрэгүүд — манай гүрэнэй эрхэ, эрхэ, эрхэнхид, моруудуу, эгнүүд, ташингунууд, артиллеристүүд, сапернууд, халхээ холбоонид, тагнуулаид Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууега дайны үедэ ханиннь хэн гэншгүйг эхэ нинтэ габьяа гаргаган, — элүүр буталдаа эрэлхэг зоригтойгоор, шадарбархээр дайлагдаган юм. Дайншалыг хэрэгшээрэ нинэ үндэр дээрэ нэрэ зэргэдэ хүртэхэ эрхэтэй болон совет гвардин дайны гад дуураа соогуур мундалоо.

Дайны үе соо совет Зэбсэгтэ Хусануудай дундайн хэдэр арбаад мянган шадарбарх, дүй дүрэншэй сэрэгшэ нэгэншүүд урган гарлаа. Вязьмуудай ба ретонуудай, скардральнууд болон батарионуудай, батальонууд, полкунууд, бригаданууд ба дивизионуудай командирнууд нинтэ хангалга гайхамшаг даргачар байганаа харуулаа.

Коммунист партизан хэлэн олон гайхамшаг полководцуудыг хүчүүдэй дайнуудад, Нухад Н. Х. Баграмин, А. М. Васильевский, Н. Ф. Ватулин, Е. А. Вершинин, Н. И. Воронов, Л. А. Гусаров, А. Г. Голубков, С. Г. Горшков, А. А. Гречко, А. И. Еремеев, К. Г. Жуков, М. В. Захаров, С. Н. Исачков, И. С. Ковалев, Н. И. Крылов, Н. П. Кузнецов, Р. Я. Малиновский, К. А. Мерешков, В. С. Москаленко, А. А. Новиков, Ф. С. Октябрьский, И. Е. Петров, М. М. Попов, Р. К. Родимовский, В. Ф. Соколовский, Ф. П. Толбухин, В. Д. Трибуц, И. Т. Черняховский, В. П. Чуйков, Б. М. Шапошников, Н. С. Юмашев ба бусад олон нинтэ ошо тодоршон сэрэгшэ нэгэншүүдэй алдар солонь урган нинтэ мүнөө болонхой. Граждан дайны үедхи алдар солонь элгит болонхой «хуушанай гвардин» тулалдучи — С. М. Буденный, К. Е. Ворошилов, С. К. Тимошенко дайснаа эсэргүүтэ солхото эдэбхитэйгээр ялхалдсаа лэ.

Дайсанай олон мянган хүнүүдэй ариунуудыг хүрэлгэн ба бута сохихон, тыл худалыг зогсоур нэбэрэн оройн, рейдуудыг хэлэн, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайны үедэ элдэб туралы сэрэгүүдэ шадарбархээр ударидаган, ябуудалга харгасан бөдүүлгын манай суута маршалнуудай, генералуудай, адмиралуудай сэрэгшэ искусствын эрчим жэшээ болон.

Политическэ худалдарилагдашад совет Зэбсэгтэ Хусануудай гол зоригжугалшан байгаа. Эзэнэр манай

сэрэгшэдэй дунда партиан үгэ нэбэрүүлэн дэлгэрүүдэг, тэднэин баатар габьяата, шэн зоригтэ тэмээлэй зоригжуулагд байган. Тэднэр — партианууд эхилдэ Сэрэгтэй сөөдэй гэгшүүн хүрэтэрэ — эгээр бэрхэтэй таарнуудта яобажа, манай үнэн зүб хэрэгтэй илан мандаха байндаа эгитгэлэе сэрэгшэдэй дунда батадахагад, эрэлхэг зян, эршэ хүснэ, айхне мэдэхгүй зориг нэбэрүүлэн хүмүүжүүдэг байгаа.

Эгээр бэрхэтэй удэрнуудыгшэ манай солдатууд дайсаннэ ялшахагүй илхэдхэй гэжэ батаар эгитгэдэ байган юм. Манай Улаан Арми илалтын алдарту тугыг Волгоһоо Эльба хүрэтэр абажа ошоо.

Совет Зэбсэгтэ Хусанууд манай Эхэ оройн нэрэ хүндые, бээ даанан байхалыг аришлан хамгаалаа, арадуудыг фашист дарлалтаһаа абаган зайсуулаа. Эзэнэй баатаршала хэлэшыне марталдахагүй!

Совет солдатуу — илалтнаа алдар солд!

Манай баатар габьяата Совет Армида алдар солд!

Дайсанай эзэмдэлэн бүхы территория дээрэ дэлгэрэн олонингын партизан худалон — совет патриотизмын эли тодо гэршэ болно. Партизан отряднуудай, соединенинүүдэй, нинтэ амхинуудэй зэргэдэ миллион үлүүтэй эрэгшэ тэмээлэдэ жэган болон юм. Украинин, Белоруссин, Молдавин, Литвагай, Латвин, Эстонин, Смоленска, Брянска, Орловска, Ленинградска, Калининска ба Россин Федерациин бүхэл хэлэн областынуудай олохой районуудта партизануудай суута соединенинүүд батаар зоригтойгоор тэмээдэ байг.

1911—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн 1812 оной Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайны партизанууд-патриотуудай алдар солны нэрэнгэ, Денис Давыдовый, Василса Бокшангай нэрэнүүдэй зэргэсүүлэн, Сидор Боннагай, Константин Заслоновый, Николай Кузнецовый, Вера Хоружагай, хэдэн арбаад ба зуугаад партизануудай, партизан отряднуудай командирнуудай, совет тагнуулашад нырне манай оройн түүхэдэ мүнхэлэн оруулаа.

Партизан командирнууд нухэд Т. И. Буряковый, А. В. Германый, М. А. Гурьяковый, В. И. Козловый, С. З. Коржин, И. А. Козловый, М. И. Наумовый, С. В. Рудневый, А. Н. Сабуровый, А. Ф. Федоровый, М. Ф. Шмырловый, мун фашист бундмтаргашадта эсэргүүтэ ардай худалоннай бусад олон баатарнуудай алдар нэрэ хэлэшыне марталдахагүй.

«Немец эзэмдэгшэдэй хүл дорохи газар гал дүлээр соробхолог лэ!» гэсэн доронь шанга уриаа тэднэр дайнытын хэрэгшээрэ бодото дэриин бөдүүлэа.

Хуяг малгай ба шилсэ үмдэн совет сэрэгшэдэй зэргэлэн, малгай дээрэ улаан дөлтэй оройн габьял хубилдэ үмдэн баатарлыг партизаншай оройн — дайсанай ара талаа, фронтонь сагуур хэдэн зуугаад, малгай хэдэн мянгад километртэ гитлеровцуудыг хүрүүдэн шэнэрүүдэг, айлан ариуруудад хүнэй оролдо хата мунхолоо ороноо байг.

Ардай баатарнуудта — манай эрэгшэй, эмэгтэй партизануудта алдар солд!

Нүхэдүүд! Фронт дээрэ фашизмын тараншэ илалта тидхэн олон миллион совет худалдаришад, тараншад, интеллигентин оролдоото габиятай алдарту хангалдаа лэ. Тэмээлэй урга гансахан байдалтай газарта буса, мун байа металлы туслоо, дайнытын техникын туслоо, эдэ холон туслоо бүхы орон дотор дэлгэрэн асаргэ еха тулалдаагаар шийдхэгдэг байгаа.

Ороноо хамгаалгын дайн тулалда манай экономикны тэмээлэй сүм зорюулаа шухала болно. Манай оройн газар дээрэ гитлеровск нүрэг дөрмөлшэн дөдөөр оройн байган тон хүсэр оройн байдалда тинтэ зоригтэ бөдүүлгэ ушартай болонхой юм. Олон зуугаад томо преридитай 10 миллион үлүүтэй хүнүүдэ дундуу хэлэн нинтэ совет худалдаришад, инженернуудай, үйлдаришад, конструкторнуудай, түүр замнай баатаршала хангалдаа, мүнөөнөө, 40 хэдэн үнгершэн хойно, хүнүүдэй байхан аргагүй. Ушадон манай худалдаришан орон хэдэн мянгад километртэ нүүдэн уриуулагдэн байгаа. Танда, ашагалдаа оройн үхэрэн сагаан талада, машиннууд болон станогүүдэ түүр замнай индустрионууд дээрэһаа буулгадан тари худалдэжэ орохо ушартай бөдүүлгэд байган.

Уралтай, Волжанин, Сибириин, Тельна Восточной худалдаришад, инженернууд болон техникүүдэй ажалтай гайхамшаг баатаршала манай арддын хотонь ехэ баяр бадхалдаришад турдаха байга. Манай захууд урган Эхэ оройн нэрэ хидариһаа нүүдэтэ хүрэтэр ажалуулаа совет хүнүүд шэн зоригтэ ажаллаараа дайсн харыне даража ажааа байл. Илалта хангаха нүүрэн Кузбасскай ба Карагандин шахтануудха абтадаг байгаа. Зэбүүн муухай дайснаа һамна сохихун тула шухала хэрэгшэй булад Уралтай мартэнүүдэ соо бусалгадан болсооруулагдадаг лэ.

Дайсаннэ дараха нитын хэрэгшэ бага башэ хубилтаа оруулан Карагандин, Дунда Азин ба Закавказстан республикануудха ажа дүүрэн ажал хэрэгүүд уралдхидай, сибириинхидэй, дальносточинүүдэй баатар габьяата ажалтай нилан хамтардаг байган.

Дайны жалнуудта гитлеровцууд «хүннэа хоёр дахин шахуу еха сэрэгшэ» техникэ бутан гаргаган байгашад. Дайны болон дүрбэн жалд турша соо манай промышленность 490 мянга шахуу еха буй, 102 мянга үлүүтэй танк ба самолехоо

бунуудыг, сэрэгшэ 137 мянга ша-нууу самоледуудыг бүрөөн гаргаган юм.

Эзэмнай хуудыг, юрматы тоонууд шэнги байжа болохо. Зүүрөө олоо юмдэнэй гэршэ жэшээ болон! Эхэ буюуданай олоон умаршэ долон һара соо секхүүдэ маршув, «стено-графуудангаа хэрэгшэ умаршэ, эдэбхитэ байгад, амарилтын үдэрүүдээр ажаллаагад халон миллион гитлеровцуудшэ, техникүүдэй, конструкторнуудай гарар бөдүүлгэн байга бичү. Кэсүү ажуултэй сөгшэ тохободоо байхада, Эхэ ороноо ажаллаараа ажааа хэжэ абадыдые граждэ, патриотическэ уялдамнай гэршэ, ажалдаагад үе ворилдо, гол удаа гэжэ ороноо хамгаалга ба шэн зоригшэ тэмээлэдэ хүнүүд лэ шимээр ажаллажа мэдэхэ байгаа. Совет профессорууд ажаллаа даралгын аша тулаа манай оройн ажалладые эсүүлэн эмхэдхэлгэн талаар ехэ үүрэг дүрбэнхэй юм. Дайны жалнуудта худалдаришан өнгшн баатар габьяатагаар ажаллашан манай оройн бүхы ажаллаша ула-гар жэшээ болонхой байга. Болохонь байха. Манай шэн габьялата худалдаришан ангида нэрэ түрэ, алажа солд!

Колхозно тараншад худалдаришан амшай хамта жэган ажаллаа. Манай оройн баян, үржэмтэй газарнуудыг дайсан эзэмдэж байгаа. Никхэдэ манай ард зоншэ үлхээн зобохобид гэжэ багсадан юм. Тэд тинтэ юмэ болоогүй. Эхэ зоригтэ манай эрэгшэй, эмэгтэй колхозникууд, совхознуудай худалдаришад, худэе тосхойн тоготиинь организацинүүд ехэ габьяата. Дайны хүндэр хүсэр байдалда, худалдаришад хүнэй, тракторнуудай, худэе ажа-хын машиннуудайг ехээр адалажа байхада, эдмэр шэн зоригтойгоор ажаллажа, дайсанай хорото һанаа-шалыне тавагдашан, манай арми болон тылыне эдэ хоолой эвлээр хангаган юм.

Манай худэе ажахын алдарту худалдаришадтэ нэрэ түрэ, солд малгай!

Манай интеллигентин фашизмын илаха хэрэгтэ ехэ тула хүрэгшэн байга. Интеллигентин худалдаришад Зэбсэгтэ Хусануудай эрэгшэ илажа, партизан отряднуудта орожо дайла-даган, тылтон тон хариуцагшадтай һалбаринуудта ажаллаж байган.

Совет эрдэмтэд болон конструкторнууд — нухэд С. В. Яковшин, В. М. Петляков, А. Н. Туполев, А. И. Микон, А. С. Яковлев, С. А. Давочин, В. Г. Грабин, В. А. Лентер, Ф. В. Токмаев, С. П. Шлягин, А. А. Морозов, Ж. Я. Котин, И. Я. Иванов, Ф. Ф. Петров гэгшэд сэрэгшэ эрчим һайн зэбсэг, сэрэгшэ техникэ, номо хэрэгшэ хэрэгшэ бөдүүлэжэ байга. Тингэдэ дайсанай һайршада «штыр», «штыр» гэгшэ хураагүй бөдүүлэ дайлахага; агаарта үлүү байгаар дайлахага; арга манай эвчтүүдэ олохойн самолетуудыг; манай өбдүүн сэрэгшэ ба артиллерийн ажалла-таттай дайлагдаха эрчим буюуудыг, бүхы калибруудтай томо бунуудыг совет сэрэгшэ абаган. Суута «катюшануудай» дүй саарган нажда-нахалха, гитлеровцуудай ала тулай ехээр айдгэ һурдадыне дайнда хабдадаришад һайн мэрхэ байга.

Совет сойя культурын ажал абуу-дагшад дайны жалнуудэ ард зон-ной һайланай мандалаа үүрэгшэ байган юм. Дайсанай долболон оройн түрүүннэй үдэрнэ хойно урам долбоонид, журналистууд, улам зу-раанад, хужмэныд, артистууд, ин-женер худалдаришад совет эрэгшэ сүүзүдэһэн, язгархайда ерэгшэ тоолодог байгаа. Адлейф Угловый, Михаил Шолоховый, Александр Фа-деевэй зориг бадаруулаа эрэгшэ хэсэ сэтхэнууд, Илья Эренбургын онгоштой хурэ публицистика, Вязь-мэдэн Ленинградска бөдөөдэ Не-костай Тихоновый сэдхэжэ худалдари-оочернууд, Александр Корнейчугай зүжүүд, Вацла Василевский, Леонид Леоновый, Борис Горбатовый, Леонид Соболеный, Аркадий Райдарай зөблөнүүд, Константин Симоновый, Дзислава Джаловый, Максим Горь-ковский, Петрус Бровкай, Алексей Суриковый, Василий Лейбен-Кумачый, Саломея Нерисай, Самед Вурушый шухалууд, Советска Союзай ардаудай бусад урам долбоонид бөдөө про-дүүдэй зөблөнүүд, Куркунисчуудай хоротой хурэ карикатуранууд, Шостаковичый симфононууд, Азе-ксандровый, Дунаевский, Соколов-Скодин дуунууд, совет ардаудай совет культурын хэдэн зууе, манай алдарту худалдаришад урам һайн зөблө бөдүүлгэд буюу габьяатагад эдэбхитэй дүй бадаруулаг, эрэгшэ зэмээлэл түрүүдэг байган юм. Маг-ковскийн үгөөр хэлбэл, совет урам долбооншын гурлан жэжээл эдээрэ ходоор хадхалда байга. Жоншээр хэлбэл, манай сэрэгшэды эрэгшэ шэн зуугаагаар, хонон хурэ үгөөр урмашулан хүрэгшэ, эрэгшэгүй зоригшэй, есэн ухаанай жинтэ, ар-дай һубэлгэн бөдөлэй, ардай зэбэ хусанай гэршэ боложо, илалтаа зоригшэ бэрэтэй замаар дайнхын тула Александр Гвардовскийн поэма соһон мундалан гвардин рэдотой Василий Теркиншай дайны хэсэ ту-хай дурдахага хүсэд өгөгшотой бо-лохо.

Манай совет интеллигентинэй ал-дар солд!

Хэсүү шаруун дайны жалнуудэ гайхамшаг зориг гаргаган совет эка-ринуудыг доо дохин амаршалаа. Манай совет эхэрнүүдэй зоригшэ ба эрмэлздэ, Эхэ оройн үеи, нинтэ дуратай байдаг, ажаллаа ехэ орол-доо хангал, фронт дээрэ баатар габьяа гэрэгшэ абажа дайны үеи-хидал аята тинтэ хүсэтэйгээр хэлэ-шы үздэгшүү юм. Гартэа буй ба-ридан, сөөдөлхэй шувуулаа һууһан сэрэгшэ эхэрнэй оройн, мун дээрэ погонуудтай санитарын, сестрагай гур, али арчайт образ нэн зоригшэй, патриотизмын ариун хайхан жэшээ боложо, манай өйг удаага өрнөжэ.

Совет эхэрнэй өйг удаага өрнөжэ.

Хуудэ ехэ шүмэ тэмээлэ бөдүүлгэд: Фашистуудыгшэ түдэ, мун фронт оройн хүнүүдэйнь түлэе худалдаришад байгаа. Манай зэрэгшэ — манай солдатуудай гаргаган сэрэгшэ баатаршаламын тэмээлэ. Харин мун-голоо зэрэгшэ — совет эхэрнүүдэй ажалтай габьяатагаар ажаллаагад халон миллион гитлеровцуудшэ, техникүүдэй, конструкторнуудай гарар бөдүүлгэн байга бичү. Кэсүү ажуултэй сөгшэ тохободоо байхада, Эхэ ороноо ажаллаараа ажааа хэжэ абадыдые граждэ, патриотическэ уялдамнай гэршэ, ажалдаагад үе ворилдо, гол удаа гэжэ ороноо хамгаалга ба шэн зоригшэ тэмээлэдэ хүнүүд лэ шимээр ажаллажа мэдэхэ байгаа. Совет профессорууд ажаллаа даралгын аша тулаа манай оройн ажалладые эсүүлэн эмхэдхэлгэн талаар ехэ үүрэг дүрбэнхэй юм. Дайны жалнуудта худалдаришан өнгшн баатар габьяатагаар ажаллашан манай оройн бүхы ажаллаша ула-гар жэшээ болонхой байга. Болохонь байха. Манай шэн габьялата худалдаришан ангида нэрэ түрэ, алажа солд!

Колхозно тараншад худалдаришан амшай хамта жэган ажаллаа. Манай оройн баян, үржэмтэй газарнуудыг дайсан эзэмдэж байгаа. Никхэдэ манай ард зоншэ үлхээн зобохобид гэжэ багсадан юм. Тэд тинтэ юмэ болоогүй. Эхэ зоригтэ манай эрэгшэй, эмэгтэй колхозникууд, совхознуудай худалдаришад, худэе тосхойн тоготиинь организацинүүд ехэ габьяата. Дайны хүндэр хүсэр байдалда, худалдаришад хүнэй, тракторнуудай, худэе ажа-хын машиннуудайг ехээр адалажа байхада, эдмэр шэн зоригтойгоор ажаллажа, дайсанай хорото һанаа-шалыне тавагдашан, манай арми болон тылыне эдэ хоолой эвлээр хангаган юм.

Манай худэе ажахын алдарту худалдаришадтэ нэрэ түрэ, солд малгай!

Манай интеллигентин фашизмын илаха хэрэгтэ ехэ тула хүрэгшэн байга. Интеллигентин худалдаришад Зэбсэгтэ Хусануудай эрэгшэ илажа, партизан отряднуудта орожо дайла-даган, тылтон тон хариуцагшадтай һалбаринуудта ажаллаж байган.

Совет эрдэмтэд болон конструкторнууд — нухэд С. В. Яковшин, В. М. Петляков, А. Н. Туполев, А. И. Микон, А. С. Яковлев, С. А. Давочин, В. Г. Грабин, В. А. Лентер, Ф. В. Токмаев, С. П. Шлягин, А. А. Морозов, Ж. Я. Котин, И. Я. Иванов, Ф. Ф. Петров гэгшэд сэрэгшэ эрчим һайн зэбсэг, сэрэгшэ техникэ, номо хэрэгшэ хэрэгшэ бөдүүлэжэ байга. Тингэдэ дайсанай һайршада «штыр», «штыр» гэгшэ хураагүй бөдүүлэ дайлахага; агаарта үлүү байгаар дайлахага; арга манай эвчтүүдэ олохойн самолетуудыг; манай өбдүүн сэрэгшэ ба артиллерийн ажалла-таттай дайлагдаха эрчим буюуудыг, бүхы калибруудтай томо бунуудыг совет сэрэгшэ абаган. Суута «катюшануудай» дүй саарган нажда-нахалха, гитлеровцуудай ала тулай ехээр айдгэ һурдадыне дайнда хабдадаришад һайн мэрхэ байга.

Совет сойя культурын ажал абуу-дагшад дайны жалнуудэ ард зон-ной һайланай мандалаа үүрэгшэ байган юм. Дайсанай долболон оройн түрүүннэй үдэрнэ хойно урам долбоонид, журналистууд, улам зу-раанад, хужмэныд, артистууд, ин-женер худалдаришад совет эрэгшэ сүүзүдэһэн, язгархайда ерэгшэ тоолодог байгаа. Адлейф Угловый, Михаил Шолоховый, Александр Фа-деевэй зориг бадаруулаа эрэгшэ хэсэ сэтхэнууд, Илья Эренбургын онгоштой хурэ публицистика, Вязь-мэдэн Ленинградска бөдөөдэ Не-костай Тихоновый сэдхэжэ худалдари-оочернууд, Александр Корнейчугай зүжүүд, Вацла Василевский, Леонид Леоновый, Борис Горбатовый, Леонид Соболеный, Аркадий Райдарай зөблөнүүд, Константин Симоновый, Дзислава Джаловый, Максим Горь-ковский, Петрус Бровкай, Алексей Суриковый, Василий Лейбен-Кумачый, Саломея Нерисай, Самед Вурушый шухалууд, Советска Союзай ардаудай бусад урам долбоонид бөдөө про-дүүдэй зөблөнүүд, Куркунисчуудай хоротой хурэ карикатуранууд, Шостаковичый симфононууд, Азе-ксандровый, Дунаевский, Соколов-Скодин дуунууд, совет ардаудай совет культурын хэдэн зууе, манай алдарту худалдаришад урам һайн зөблө бөдүүлгэд буюу габьяатагад эдэбхитэй дүй бадаруулаг, эрэгшэ зэмээлэл түрүүдэг байган юм. Маг-ковскийн үгөөр хэлбэл, совет урам долбооншын гурлан жэжээл эдээрэ ходоор хадхалда байга. Жоншээр хэлбэл, манай сэрэгшэды эрэгшэ шэн зуугаагаар, хонон хурэ үгөөр урмашулан хүрэгшэ, эрэгшэгүй зоригшэй, есэн ухаанай жинтэ, ар-дай һубэлгэн бөдөлэй, ардай зэбэ хусанай гэршэ боложо, илалтаа зоригшэ бэрэтэй замаар дайнхын тула Александр Гвардовскийн поэма соһон мундалан гвардин рэдотой Василий Теркиншай дайны хэсэ ту-хай дурдахага хүсэд өгөгшотой бо-лохо.

Манай совет интеллигентинэй ал-дар солд!

Хуудэ ехэ шүмэ тэмээлэ бөдүүлгэд: Фашистуудыгшэ түдэ, мун фронт оройн хүнүүдэйнь түлэе худалдаришад байгаа. Манай зэрэгшэ — манай солдатуудай гаргаган сэрэгшэ баатаршаламын тэмээлэ. Харин мун-голоо зэрэгшэ — совет эхэрнүүдэй ажалтай габьяатагаар ажаллаагад халон миллион гитлеровцуудшэ, техникүүдэй, конструкторнуудай гарар бөдүүлгэн байга бичү. Кэсүү ажуултэй сөгшэ тохободоо байхада, Эхэ ороноо ажаллаараа ажааа хэжэ абадыдые граждэ, патриотическэ уялдамнай гэршэ, ажалдаагад үе ворилдо, гол удаа гэжэ ороноо хамгаалга ба шэн зоригшэ тэмээлэдэ хүнүүд лэ шимээр ажаллажа мэдэхэ байгаа. Совет профессорууд ажаллаа даралгын аша тулаа манай оройн ажалладые эсүүлэн эмхэдхэлгэн талаар ехэ үүрэг дүрбэнхэй юм. Дайны жалнуудта худалдаришан өнгшн баатар габьяатагаар ажаллашан манай оройн бүхы ажаллаша ула-гар жэшээ болонхой байга. Болохонь байха. Манай шэн габьялата худалдаришан ангида нэрэ түрэ, алажа солд!

Колхозно тараншад худалдаришан амшай хамта жэган ажаллаа. Манай оройн баян, үржэмтэй газарнуудыг дайсан эзэмдэж байгаа. Никхэдэ манай ард зоншэ үлхээн зобохобид гэжэ багсадан юм. Тэд тинтэ юмэ болоогүй. Эхэ зоригтэ манай эрэгшэй, эмэгтэй колхозникууд, совхознуудай худалдаришад, худэе тосхойн тоготиинь организацинүүд ехэ габьяата. Дайны хүндэр хүсэр байдалда, худалдаришад хүнэй, тракторнуудай, худэе ажа-хын машиннуудайг ехээр адалажа байхада, эдмэр шэн зоригтойгоор ажаллажа, дайсанай хорото һанаа-шалыне тавагдашан, манай арми болон тылыне эдэ хоолой эвлээр хангаган юм.

Манай худэе ажахын алдарту худалдаришадтэ нэрэ түрэ, солд малгай!

Манай интеллигентин фашизмын илаха хэрэгтэ ехэ тула хүрэгшэн байга. Интеллигентин худалдаришад Зэбсэгтэ Хусануудай эрэгшэ илажа, партизан отряднуудта орожо дайла-даган, тылтон тон хариуцагшадтай һалбаринуудта ажаллаж байган.

Совет эрдэмтэд болон конструкторнууд — нухэд С. В. Яковшин, В. М. Петляков, А. Н. Туполев, А. И. Микон, А. С. Яковлев, С. А. Давочин, В. Г. Грабин, В. А. Лентер, Ф. В. Токмаев, С. П. Шлягин, А. А. Морозов, Ж. Я. Котин, И. Я. Иванов, Ф. Ф. Петров гэгшэд сэрэгшэ эрчим һайн зэбсэг, сэрэгшэ техникэ, номо хэрэгшэ хэрэгшэ бөдүүлэжэ байга. Тингэдэ дайсанай һайршада «штыр», «штыр» гэгшэ хураагүй бөдүүлэ дайлахага; агаарта үлүү байгаар дайлахага; арга манай эвчтүүдэ олохойн самолетуудыг; манай өбдүүн сэрэгшэ ба артиллерийн ажалла-таттай дайлагдаха эрчим буюуудыг, бүхы калибруудтай томо бунуудыг совет сэрэгшэ абаган. Суута «катюшануудай» дүй саарган нажда-нахалха, гитлеровцуудай ала тулай ехээр айдгэ һурдадыне дайнда хабдадаришад һайн мэрхэ байга.

Совет сойя культурын ажал абуу-дагшад дайны жалнуудэ ард зон-ной һайланай мандалаа үүрэгшэ байган юм. Дайсанай долболон оройн түрүүннэй үдэрнэ хойно урам долбоонид, журналистууд, улам зу-раанад, хужмэныд, артистууд, ин-женер худалдаришад совет эрэгшэ сүүзүдэһэн, язгархайда ерэгшэ тоолодог байгаа. Адлейф Угловый, Михаил Шолоховый, Александр Фа-деевэй зориг бадаруулаа эрэгшэ хэсэ сэтхэнууд, Илья Эренбургын онгоштой хурэ публицистика, Вязь-мэдэн Ленинградска бөдөөдэ Не-костай Тихоновый сэдхэжэ худалдари-оочернууд, Александр Корнейчугай зүжүүд, Вацла Василевский, Леонид Леоновый, Борис Горбатовый, Леонид Соболеный, Аркадий Райдарай зөблөнүүд, Константин Симоновый, Дзислава Джаловый, Максим Горь-ковский, Петрус Бровкай, Алексей Суриковый, Василий Лейбен-Кумачый, Саломея Нерисай, Самед Вурушый шухалууд, Советска Союзай ардаудай бусад урам долбоонид бөдөө про-дүүдэй зөблөнүүд, Куркунисчуудай хоротой хурэ карикатуранууд, Шостаковичый симфононууд, Азе-ксандровый, Дунаевский, Соколов-Скодин дуунууд, совет ардаудай совет культурын хэдэн зууе, манай алдарту худалдариш

НҮХЭР А. Н. КОСЫГИНАЙ ХЭЛЭНН УГЫН ТҮГЭСХЭЛ

ветскэ Союзай нэрлэе би найдүүлнэ гээд А. Н. Косыгин үргэлжлүүлнэ хэлэ. Европн аравдугай, тэр гооло Германнн хоёр гүрэнэй хүн зонхой, аша түһе харан, дэлхэйн хоёрдхон дайнай үлгэлзүүлэе усахаа, бодото байгалье харада абан, Германияда амгалан ёһоний гуримшуула дэхэ хэрэгтэй гэжэ бидэнэр тоолодог байгааби, мүнөөшье тоолоноби.

Мүнөө Америкн империализм үлсхоорондын жандрмын үүргэ дүүргэһэн ябуулануудые хөжэ байна. Энэ үедэ үлсхоорондын коммунист хүдэлөөнэй, империализмда эсэргүү бүхэ хүсэнүүдэй нэгдэлэе хангаа гэжэ мүнөөдэрэй эгнэ шуула зорилгоонудай нэгэн болон гээд А. Н. Косыгин саашан хэлэ. Америкн Холбоото Штадуудай зонхилхы эгээдүүдэ бүтэхгүй юмье хэжэ—түүхн хүтжэлтэе зоогсохо, сүлөөрэлгын төмсөлэе дараа нэгдэлэ гаргана. Тэдэний бүхэ хүсэлтэ оролтогдоё гаргаашье наань, сүлөөрэлгын төмсөл дэлхэйн шөнэ шэнэ байонуудта улам үргэнөөр дэлгэржэл байлаг. Холбоото Штадууд хэлэа Вьетнам тушаа Женевскэ хэсгэнүүдэе сахингүйгөөр, энэ оройо арадта эсэргүү сэрэгэй интервенци сэхэ хэжэ байна. Урда-Вьетнама хүн зоннис

олоор алаха хүдэла; дээрмэлхэхээс гадна, Вьетнамай Демократическа Республикае тэдэнэр зэрлэг мүүхайгаар бомбодоно. Сэрэгээр баадхаа, өөһдөнгөө зура хүсэлтэе хуөөрлүгүрүхэе хараа шэгэлэ Америкн империалистнуудай баримталаг болоһые эдэ бүгдэ харуулжа үгэнэ.

Зүгөөр вьетнам арад ханинартай, тэдэнь энэ арадые милл орхилорхиогүй гэжэ мартажа болохогүй. Вашингтон энээнине сааша саашаа хараадаа абаха ушартай болохол байха гээд А. Н. Косыгин онсолон тэмдэглэ. Эб найрамдалай, эрхэ сүлөөгэй болон бэсэ даанхай байдалай үзэл бодолые үнэтэйлэ тоолодог нэгэһые арад, нэгэһые гүрэн Вьетнамада боложо байһан ушарнуудта хамаагүйгөөр хандажа шадахагүй. Америкн интервенцие нэгэ ушартай хэрэгсэлгүй гараа наа, онгоо гүрэнүүдтэ мун лэ нимээр хамааран оролтожо болохо байна шуу. Холбоото Штадуудай ээрхэг түрмхэй политикые Англин правительство гү, али Баруун Германиян правительство шэнгээр нүлэ байлагар дэмжэгид хэжэ, хүндэ хушар харуулсала бэсдээ даажэ абана гэжэ.

Дайнай, эб найрамдалай болон революцин асуудлууд мүнөөнөй шэнти нимэ угаа ехэ удаа шанартай урда тэньн хэзээдэше байгаа

гүй юм. Советскэ Союз, бусад социализм ороноуд халаа нингын ондо ондо байгууладатай гүрэнүүдэй энхэ тайбанаар эрэгэ оршон байха политикые шүүтэ бэсүүтхэ зуураа, революцинон хүдэлөөн дараа, дэлхэйн шэнэ дай нүжэрөөхэ талаар империалист харис эгээдүүдэй гаргадаг бүхэ нэгдэлгэнүүдэ эсэргүүн оролдосотойгоор тэмсэнэ. Энэ ленинскэ замнаа манандые хэһыше зайсуулан хадууруулжа шадахагүй. Дэлхэйн дайнай гал түймэрые сарахааа үлүү ехэ шуулаа зорилго мааналта байхагүй гээд А. Н. Косыгин мэдүүлэе.

Германин Демократическа Республикай бүхэ хүн зондо, немец арадтай бүхэ түрүү хүсэнүүдтэ манай Коммунист партици, Советскэ правительствын зүгнөө, Советскэ Союзай бүхэ аравдугай зүгнөө манай делегаци халуун амаршалга энэ баяхаланта үдэрөөр дашарамдуулан хүргэнэ гээд А. Н. Косыгин түгэсхэлөө хэлэһэн байна.

Гитлеровскэ фашизмнаа немец арадтай сүлөөлдэгөөр 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, ГР-эй ажалшадта Советскэ Союзай Коммунист партици Центральна Комитетэй, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй, Советскэ правительствын эльгээһэн амаршалгын текстые А. Н. Косыгин уншаа.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

МОСКВА ГОРОДТО «ГЕРОЙ-ГОРОД» ГЭНН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ ехэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ булимтаргаишадтай тэмсэхэдэ Совет Социалист Республикануудай Союзай нинслэл Москва городой ажалшадай бүгдэйн баатаршалга, эрэлхэг зориг ба баатаршалга харууланайн түлөө,

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

БРЕСТЫН ХЭРЭМДЭ «ГЕРОЙ-ХЭРЭМ» ГЭНН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Советскэ Союзда гитлеровскэ булимтаргаишад дэблөөлгөн харата мүүхай, гэнтэй тодотголые сүхэрүүдэн сохило зуураа, 1941—1945 онуудай Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадтай туйлаһан Илалтын 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Лениний ордон ба «Алтан одон» медаль барюулгатайгаар Брестын хэрэмдэ «Герой-хэрэм» гэнн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ГЕРОЙ-ГОРОД ОДЕССЭДЭ ЛЕНИНЭЙ ОРДОН БА «АЛТАН ОДОН» МЕДАЛЬ БАРЮУЛХА ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ ехэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ булимтаргаишадтай тэмсэхэдэ Одесса городой ажалшадай эрэлхэг зориг ба баатаршалга харууланайн түлөө,

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ГЕРОЙ-ГОРОД СЕВАСТОПОЛЬДО ЛЕНИНЭЙ ОРДОН БА «АЛТАН ОДОН» МЕДАЛЬ БАРЮУЛХА ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ Севастополь городой ажалшадай эрэлхэг зориг болон баатаршалга харууланайн түлөө,

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

Илалтын үдэртэ зорюулагдана жагсаал

Мүнөөдөр нарадай үдэр байгаа. Эзэннээ урда тээ ходо нэлхилжэ байһан аад, юудышөө мүнөөдөр наранай хүрсе элхэнүүд хүнүүдэй нүүр халаана.

Республикнмнай нинслэл хотэ Улаан-Удэ. Бурядай 25 жэлэй ойи нэрэмжэтэ стадион. Үнгэ бүрин тугуудай намилзаан. Стадионий ногоон зүгтэ талмай дээрэ жагсаалда бэлдэһэн зэргэнүүд зогсоно.

Хүндэтэ нүхэд, найнаар шэртэн хархт! Эндэмнай дайнай тэрэ шэрун дүрбэн жэлэе нурган дээрэ тэжэе, гаралан Фронтонигууд манай Улаан-Удын гаринзоний сэрэгшэл, тэдэнине халан абаха залуушуул, шонбай бушуу спортеменүүд, эмио ленинцүүд, хүдэлмэришэн ангини эрэдүйн түлөөлгшэд болохо залуу хуушуд, бэсэдэ.

Агууехэ Илалтын болоһоор 20 жэлэй ойдо зорюулагдана жагсаал эхилхэе. Түрөһэн хуушугаа, аханар, дүүнээр алаһан хүнүүдэй нүдэндэ салмэг нүлмсэн би болоод орхино.

...Һүртэ марш эдэлшөө. Жагсаал эхилэе. Улаан-Удын гаринзоний сэрэгшэд хойно хойноһоо һубарин алхахдаа, 1941 оной ноябрийн 7-до Улаан талмайһаа баруулжаа, Фронтдо мородон сэрэгшэлэе һануула. Манай хүсэн барагшаагүй. Эзэмнай ардай хүсэн ха юм. Энэ Илалта манда бэлээр эрэггүй. Олохон хуушуд, басагада алажа, энэ Илалта туйлаби. Наяхан ма-

нэе, мун 1941—1945 онуудай Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадтай туйлаһан Илалтын 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Лениний ордон ба «Алтан одон» медаль барюулгатайгаар Москва городо «Герой-город» гэнн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

БРЕСТЫН ХЭРЭМДЭ «ГЕРОЙ-ХЭРЭМ» ГЭНН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Советскэ Союзда гитлеровскэ булимтаргаишад дэблөөлгөн харата мүүхай, гэнтэй тодотголые сүхэрүүдэн сохило зуураа, 1941—1945 онуудай Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадтай туйлаһан Илалтын 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Лениний ордон ба «Алтан одон» медаль барюулгатайгаар Брестын хэрэмдэ «Герой-хэрэм» гэнн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ГЕРОЙ-ГОРОД ОДЕССЭДЭ ЛЕНИНЭЙ ОРДОН БА «АЛТАН ОДОН» МЕДАЛЬ БАРЮУЛХА ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ ехэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ булимтаргаишадтай тэмсэхэдэ Одесса городой ажалшадай эрэлхэг зориг ба баатаршалга харууланайн түлөө,

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ГЕРОЙ-ГОРОД СЕВАСТОПОЛЬДО ЛЕНИНЭЙ ОРДОН БА «АЛТАН ОДОН» МЕДАЛЬ БАРЮУЛХА ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ Севастополь городой ажалшадай эрэлхэг зориг болон баатаршалга харууланайн түлөө,

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ГЕРОЙ-ГОРОД ЛЕНИНГРАДТА «АЛТАН ОДОН» МЕДАЛЬ БАРЮУЛХА ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ ехэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ булимтаргаишадтай тэмсэхэдэ Ленинград городой ажалшадай эрэлхэг зориг ба баатаршалга харууланайн түлөө,

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ГЕРОЙ-ГОРОД КИЕВТЭ «АЛТАН ОДОН» МЕДАЛЬ БАРЮУЛХА ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ ехэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ булимтаргаишадтай тэмсэхэдэ Киев городой ажалшадай эрэлхэг зориг ба баатаршалга харууланайн түлөө, мун 1941—1945 онуудай Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадтай туйлаһан Илалтын 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Лениний ордон ба «Алтан одон» медаль барюулжа.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ГЕРОЙ-ГОРОД ВОЛГОГРАДТА ЛЕНИНЭЙ ОРДОН БА «АЛТАН ОДОН» МЕДАЛЬ БАРЮУЛХА ТУХАЙ

Эхэ оройонгоо умэнэ элитэ ехэ аша габьяатай байһанайн түлөө, немецко-фашистскэ булимтаргаишадтай тэмсэхэдэ Волгоград городой ажалшадай эрэлхэг зориг ба баатаршалга харууланайн түлөө,

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ УЛАСХООРОНДЫН ҮДЭР ГЭЖЭ СОНОСХОХО ТУХАЙ

СССР-эй Верховно Советэй Президиум имгэнэ тогтооно: Совет эхэнэрнүүдэй коммунизм байгууллага, Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлүүдтэ Эхэ оройоо хамгаалга хэрэгтэ элитэ ехэ аша габьяатай байһанайн түлөө, фронт ба тылдэ тэдэнэй баатаршалга болон шэнэ габьяатай байһанайн түлөө, таршад хойноһоо хойно 20-го жэлэй ойтой дашарамдуулан, Лениний ордон ба «Алтан одон» медаль барюулжа.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1965 оной майн 8.

Буряад арадай омогорхол

Дайсание илахэ нангин зэрэгтэ манай буряад арадые горитой хубита оруулаа.

Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнда Буряад оройонмай 150 мянган хуушуд, басагад гаргаа буу бариха, гитлеровскэ эзэмлэгшэдтэй эрэлхэг зоригтойгоор тулалдаа. Москва, Ленинград шаархи, Волго, Днепр дээрэхэ түүхэтэ тулалдаануудта, Орёлтой дэргэдэше, Белорусси, Молдави, Прибалтикада, Кавказ, Заполярийн газар нутагуудаар болон байлаана, дайсанай ара талаашье манай нутагайхиттай уулзажа болохо байгаа.

Тэдэнэр совет сэрэгшэдтэй хамта Польша, Чехословаки, Румыни, Болгарии, Венгрии, Югослави, Австри болон Европо, Азиин бусад ороонуудтай хүн зонине фашистнуудай бөгөөд шолгоһоо сүлөөлэсөө.

Буряад оройоо сэрэгшэдтэй габьяата харуугүй Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнай баатаршалгын түүхэ домогто алтан үзэгүүдээр бэшгэлэнхэй.

Эрэлхэг зориг, баатаршалга гаргалаһанайгаа түлөө манай республикын 35 мянган түлөөлэгшэд СССР-эй ордон, медальнуудаар шагнагдана, нутагайхиттай 29 хүндэ Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэ олгогдожо, Лениний ордон, «Алтан одон» медаль барюулагдана байна.

Дайнай үедэ буряад арадай дундаһаа гайхамшагта сэрэгтэй хүдэлбэригшэд урган гараа. Тэдэнэй дунда 199-дхи сүмтэ гвардейскэ стрелково дивизион командир Советскэ Союзай Герой генерал-майор Н. В. Балынов, тэнх хуудалгын гвардейскэ бригадын командир Советскэ Союзай Герой полковник В. Б. Борсов, генерал-майор И. О. Тукеев, Советскэ Союзай Герой полковник Н. Я. Клыпин, Советскэ Союзай Герой 1 рангын капитан Б. П. Ушев, партизанскэ бригадын командир капитан Гуржаб Очиров, полковник Д. Б. Доржиев, С. Ш. Шабанов, Д. Т. Хомосов, Д. Б. Ямпиллов гэгшэд бии.

Буряадтай партизанскэ организацин эльгээһэн коммунистнууд тайлагдажа байһан арминь часть, селиненинүүдтэ партизан-политическа ехэхэн хүдэлмэри ябуулан. Тэдэнэй тоодо гвардейскэ стрелково дивизион политагайи начальник полковник И. П. Ширемпилов, полковник В. А. Савьянов, подполковник Ф. А. Абагаев, полковник М. М. Сыденов, полковник А. И. Башухаев, майор Ч.-Ц. Доржиев, майор А. В. Вашинов, майор Р. Н. Яковлев, майор Ц. О. Очиров, майор С. С. Балмащеринов болон бусад оросоно.

Бурядай гайхамшагта мэргэн бугдашадтай дайшаалы харуугүй бүхэ орон соо мэдээжэ болонхой. Советскэ Союзай Герой Жамбал Тулаев гансаараа 300 гитлеровцуудые үгы сэдэе хууджа. Лениний ордонор шагнагдана. Арсений Етобаев 336 гитлеровцуудые үгы хээд. Лениний болон Эсэгэ оройоо хамгаалгын дайсай, Улаан Олоной орденуудаар шагнагдана байна.

Советскэ Союзай Герой лётчик Петр Харитонов, мун буудалгын эвсолой командир Сергей Орешков Александр Матросовой баатаршалга дабжаа. Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөө. Эрэлхэг шаар, гвардейскэ танкова бригадын инженерэ албанай начальник Советскэ Союзай Герой Ларма Жанавэ, Николай Игастеллин баатаршалгы дабтан Советскэ Союзай Герой Гийотрий Асеев гэгшэдтэй арюун найхан нэрэ, алдарт хэрэгүүднэ хэтэ мүнхээшэ марталдахагүй.

Хамагтай урда дайсаңтай тулалдажа ябанхай шэн зоригтой тагнуулшадтай дунда манайше хуушуд абаһаа. Майор В. С. Данилов, Дайшаалы Улаан тугай хоёр орденый кавалер лейтенант М. Г. Балаганский, тэрэпэлэн зоригтой габшагтай тагнуулшад Бата Дамтеев, Николай Суворов, старшина Петр Радикальцев гэгшэд оло дахин баатаршалга гаргалаһан түлөө «Алдар Соло» гэнн бүхэ гур-

бан шатын орденуудаар шагнагдана байна.

Дайсантай айхые мэдэхгүйгөөр тулалданах рогын старшина, Советскэ Союзай Герой Базар Ричино, Эхэ оройонгоо нинслэл Москвае эзэмжээгээ халхалдан тэмсэхын түүхэ домогто оройоо батылоной командир капитан Владимир Шаракшина гэгшэе зүрхэлдөө ханажа, хүндэлжэ ябанхон.

Юрын пулеметчик ябанан Намак Цыденов олон дайсагта хүрээлдэгдэн муртөө зоригтойгоор тулалдан, гансаараа 100 гаран гитлеровцуудые усаахаад, Лениний ордонор шагнагдана. Манай морин сэрэгшэдые баһал генерал Доваторай 2-дох гвардейскэ кавалерийскэ корпусой эрэгдэ эрэлхэгээр байлдаа. Тэдэнэй дунда капитан С. Б. Хандажалов, Ивхиснов, старшина Улзы-Жаргал Дондоков болон бусад бии.

Бурядай түлөөлэгшэ, холо нилдэлгэ бомбардировочно авиацин аскаринине командлагшн, лётчик Цыден Дамбиев, республикын элитэ урган зөхөлөөч Жамса Тумунов зоригтой, зурхайтайгоор тулалдан гаргалаһан. Жамса Тумунов өөрнөө дайшаалы шүтэһөөрөө сэрэгшэдые зоригжуулжа абаа.

Эсэгэ оройоо хамгаалгын дайнай фронтнуудта сэрэгтэй врачнар мун лэ эрэлхэг зориг гаргажа, олон ууш, мянган хүнэй ами наһа абаара. Медициншын албанай полковник И. А. Молдованов, майор А. В. Булгаков, Буряадтайнай алдарт басагад врачнар, медициншын албанай майор Е. В. Молдованова, М. Т. Андреева гэгшэд зориг омогорхонгүй аргагүйл.

Эхэ оройонгоо хүндэ хүшэр байлдада ороод байхала Бурядай областной партизанскэ организаци бүхэ коммунист партидаа ади, ажаллан арад зонине зоригжуулжа, эмхилхэе талаар ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Буряад оройоо ажалшад республикнмнай ажахые тон түргэн дайнай оргилдта табижа, фронтдо, гүрэндөө горитой туһа хүргэһэн.

Республикнмнай олонхи промышленна предпринимүүд сэрэгтэ хэрэгтэй продукция гаргал болонхой. Айматуудай промкомбинатууд хүртөөрөө фронтын захил абаһан байла. Промышленна предпринимүүд хэды ехэ бэрхшээлүүдэе дабан гаргажа, гүрэнэй түсэд дүрүрлэжэ һэн. Паровоз-рельсоно заһаарилгын завод, шэжэйно-жорюулагдана завод, ТЭЦ, мянган комбинат болон бусадта Эхэ оройоо хамгаалжа Гүрэнэй комитетэй дамжуулгын Улаан туг барюулагдана. Улаан-Удын мянган комбинатта тингэ туг хэтэ мүнхээшэ халагалаар үгтэһэн юм.

Айхабтар ехэ бэрхшээлүүдтэй тайлагдаашье, республикнмнай хүдэе ажалхын хүдэлмэригшэд совет ардайнгаа, Эхэ оройонгоо үмэнэ өөрнөөе ялгаа дүрүрлэжэ.

Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлүүдтэ Улаан Армида хэрэгтэй дулаан хубсаага, мунгэ зөөри суглуулжа ябуулаха хэрэгтэ республикнмнай ажалшад элэхитэйгээр хабалганаһан. Республикнмнай ажалшад Эхэ оройоо хамгаалжа жасалда 87 миллион түхэриг мунгөөр оруулан. Тэрэ мунгэнэй 2 миллион 755 мянган түхэриг танкын колдонно, 575 мянган түхэригын авиаскалдини бүтээгэдэ сэхэ зорюулагдана.

Республикнмнай комсомол, залуушуул «Буряад-Монголой залуу колхозник» гэнн танкова колдонно бүтээгэдэ мунгэ зөөри оруулан. Колхознигуудтай хэдэн мянган пүүз загана, мяха, тоһо болон бусад продуктуудые суглуулжа, сэрэгшэдтэ эльгээгээ.

Баатар улаан сэрэгшэдтэе ханаажа болоно, дулаан хубсаага олоор суглуулгын байха юм. Республикнмнай ажалшад хамта олон мянган үнэтэй дэгал (подушубка), валенка, хубэнтэй хүүриг, дулаан малгай, архан, ноһон бэлтэй, ноһон самса гэхэ мэтэ хубсаага фронт ябуула.

дээрэ үндэһэнн Совет гүрэн дэлхэйн эгээн бата бэхи гүрэн байһанаа харуулаа.

Мүнөө үедэ Советскэ Зөбсэгтэ Хүсэнүүд урдаа табихан зорилгоёо амжалтагайгаар бэсүүтхэ. Совет арминий хүсэ ехэтэ ракетно-ядерна буу эбсэгтэй, шэнэ техникээ хангалданхай. Варшавска догоровой ахалуу ороноудайнга арминүүдтэй суглаа элэржэ, империалистнуудай эмаршые эзэмлэгтэ үүсхээ наань, бутасохин халгахаа, социалист ороноудай бүгдэ арадай эрхэ сүлөөе, амгалан байгальые хамгаалжа шадаһан байһанаа харуула.

Парти, правительствмнай анхрал оролдогоор манай оройоо ракетн сэрэгшэд мүнөөнэй шөнэ эбсэг—түйн хоорондын болон глобальна ракетнүүдтэй болонхой. ЦВО-гой сэрэгшэд Эхэ оройоо хамгаалгада бэлэн байһанаа мэдүүлэе. Советскэ зенитно-ракетн сэрэгшэд, авиаторнууд болон танкистнууд үдэр бүри дайшаалы габьялага арьбалжажа байна. Унгарын Агууехэ дайнда бугажэһэн ябаган сэрэгшэдтэй бүхэе машина эбсэгүүдтэй хүсөөр сэрэгшэд, дайсанай урдаһаа эсэргүүсхэ эгээд байн бүү эбсэгүүдтэй болонхой.

Улан сэрэгтэй флотууд мүнөө үеын эрлэтые хангажа шадаха. Улан доогуур ябадаг атомна додонуудтай, ядерна буу эбсэгүүдтэй юм.

Советскэ Зөбсэгтэ Хүсэнүүдтэй сэрэгшэд оройонгоо хилые найламтайгаар хамгаалгын тулалда политическэ болон сэрэгшэдтэе мэргэжэлые улам дээрхүүдэнэ. Арминийн командирнууд Эсэгэ оройоо хамгаалгын Агууехэ дайнай эстафетые дажа абаад, баян дүй дуршэлые нарин нягтаар хадгалжа, мүнөө үедэ сэрэгшэдтэе дамжуулан үгэжэ байнхай.

Манай Советскэ Союз бүхэ ороноудай аравдугай хани барисаагаа бэхилүүлэе. Коммунист партиманай, Советскэ правительствмнай үлсхоорондын байдалай түгшүүрдые нудалдажа, дэлхэй дээрэ термоядерна шэнэ дай үүсхэлэе боломушын, гүрэнүүд хоорондо амгалан тайбан байдал сахиһын хойноһоо эрмэлзэнэ.

Тингэбашье дэлхэйн амгалан байдалта эсэргүү, шэнэ дай нүжэрөөхэ байлаг эгээдүүдэ бии гэгшэе, һүүдэй үедэ Америкн империалистнууд Урда-Вьетнама дайн байлдаа үүсхэнэ. Эрэлхэг зоригто Кубын ардад ходо шараа гаргана. Косовонийн дадалтайһаа сүлөөжэ байһан Косгын аралта эсэргүүтээр тэмсэнэ. Жаос, Камбоджодо оройоо. Шунхайрдалаа Вьетнамай Демократическа Республикада дэблөөлгө эмхилдэнэ.

Советскэ Зөбсэгтэ Хүсэнүүд Америкн империалистнуудтай гаргажа байһан зэрлэг